

Mariusz Guzek

**POLSKI SYSTEM TELEWIZJI PUBLICZNEJ
A ROZWIĄZANIA EUROPEJSKIE**

Polski system komunikacyjny funkcjonuje w ramach europejskiego modelu medialnego będącego połączeniem dwóch normatywnych doktryn: liberalnej i społecznej odpowiedzialności. W zakresie mediów elektronicznych oznacza to istnienie dwóch sektorów opartych o odmienną typologię własności – publicznego i prywatnego. Sektor publiczny wyłonił się z Komitetu do Spraw Radia i Telewizji, będącego faktycznie socjalistycznym przedsiębiorstwem wkomponowanym zarówno w tryby gospodarki planowej, jak i będącego jednym z najskuteczniejszych ogniw szerokiego frontu propagandowego¹. Charakterystyczną cechą państwowej telewizji było tworzenie już od 1955 roku ośrodków terenowych: początkowo w Łodzi, Katowicach, Krakowie i Poznaniu. Regionalizacja jednostek organizacyjnych Telewizji Polskiej z czasem przybrała charakter spontaniczny, często realizowany wbrew intencjom partyjnych decydentów². Do roku 1962 dzięki powołaniu społecznych komitetów, powstały ośrodki w Gdańsku i Wrocławiu. Zmiana statusu z państwowego na publiczny, który był konsekwencją budowania po 1989 roku systemu politycznego na wzór demokracji zachodnich, nie ograniczyła skali regionalizacji telewizji. 29 grudnia 1992 roku uchwalono ustawę o radiofonii i telewizji i w jej art. 64 pkt. 1 zapisano: „Minister Finansów zawiąże: spółkę, o której mowa w art. 26 pkt. 2 z siedzibą w Warszawie i oddziałami terenowymi w Bydgoszczy, Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu”³. W wyniku noweli ustawy w 1996 roku wpisany do niej został dwunasty oddział terenowy w Białymstoku. Skala zjawiska nie miała odpowiednika w innych europejskich systemach telewizyjnych. Zakres emitowania własnych produkcji również był dość duży, ale brakowało systemowych rozwiązań. Tadeusz Skoczek napisał nawet: „Ruch re-

¹ T. Mielczarek, *Transformacja telewizji w Polsce w latach 1989–1995*, W:

² A. Koziół, *Za chwilę dalszy ciąg programu... Telewizja Polska czterech dekad 1952–1989*, Warszawa 2003, s. 25.

³ J. Sobczak, *Ustawa o radiofonii i telewizji. Komentarz*, Poznań 1994, s. 274.

gionalistyczny w Polsce ma długą i dobrą tradycję. Media regionalne mogły jednak rozwijać się dopiero w minionej dekadzie i ten rozwój okazał się niezwykle spektakularny. (...) Telewizja publiczna jakby od zawsze była przygotowana na ten moment. Miała swoje gotowe struktury i programy lokalne, jednak dopiero od połowy lat 90. ta część misji stała się nie tylko oczywista, ale wręcz priorytetowa⁴. Było to nawiązanie do dokumentu programowego „Misja Telewizji Polskiej S.A. jako nadawcy publicznego”, którego zapis „Oddziały terenowe TVP S.A. odzwierciedlają w swoich programach życie, kulturę, tradycje regionów”⁵ stanowił jedynie zapowiedzią bardziej konsekwentnych działań na rzecz stworzenia anteny regionalnej z uwzględnieniem autonomii programów lokalnych. Działające na zasadzie ekspozytur lokalnych warszawskiej centrali oddziały terenowe od 1 kwietnia 1994 roku uformowane zostały w sieć programową, koordynowaną początkowo przez Biuro Oddziałów Terenowych przekształcone w styczniu 2000 roku w Biuro Programów Regionalnych. W ten sposób stworzono całkowicie zintegrowany system komunikacji programowej, współpracy między poszczególnymi antenami regionalnymi i podstawy pasma wspólnego w odrębnym paśmie programowym. Lokalne czy regionalne audycje, głównie flagowe serwisy informacyjne (Białystok „Obiektyw”, Bydgoszcz „Zbliżenia”, Gdańsk Panorama”, Katowice „Aktualności”, Poznań, Kraków „Kronika”, Lublin „Panorama Lubelska”, Łódź „Łódzkie Wiadomości Dnia”, Poznań „Teleskop”, Rzeszów „Aktualności”, Szczecin „Kronika”, Warszawa „Telewizyjny Kurier Warszawski i „Telewizyjny Kurier Mazowiecki”, Wrocław „Fakty”) emitowane były dodatkowo w paśmie programu Drugiego. Ta nieformalna struktura, niezbyt zresztą sprawnie działająca de facto była elementem III Programu TVP i nazywana była zwyczajowo Regionalną Trójką.

Wielu badaczy mediów publicznych w takim obrocie sprawy dostrzegło rozpoczęcie trwającego do dziś procesu marginalizowania a nawet likwidacji publicznej telewizji regionalnej⁶. Zauważalna była tendencja do ograniczania czasu antenowego, zmniejszania rocznych budżetów przeznaczonych na działalność programową oddziałów i redukowania stanu zatrudniania. Zdaniem Marka Jachimowskiego regionalne oddziały telewizji publicznej powinny stać się stałym, a nawet dominującym elementem systemu komunikacji społecznej w regionach, a nie budować niezborny i źle sformatowany program III TVP⁷. Podzielając zda-

⁴ T. Skoczek, *Telewizja regionalna. Szkic do opisu*, Kraków 2002, s. 8.

⁵ Misja Telewizji publicznej S.A. jako nadawcy publicznego. Załącznik do uchwały nr 181/94 zarządu TVP S.A. z dn. 27.10.1994 r.

⁶ P. Bielawski, *Media publiczne w Polsce*, [w:] (red.) I. Borkowski, A. Woźny, *Nowe media, nowe w mediach*, Wrocław 2001, s.

⁷ M. Jachimowski, *Telewizja regionalna w regionalnym systemie informacji*, [w:] (red.) W. Dudek

nie katowickiego prasoznawcy Piotr Bielawski dodatkowo przyczyn tej, jak to nazwał, patologii upatrywał w: sposobie zorganizowania TVP po likwidacji Komitetu ds. Radia i Telewizji, absurdalnym systemie finansowania mediów publicznych w Polsce i niekończących się sporach i grach politycznych wokół tych mediów⁸. Prawne podstawy do uregulowania strategii regionalnej TVP S.A. dała uchwała nr 30/99 zarządu spółki w sprawie zasad tworzenia programów i restrukturyzacji w oddziałach terenowych”.

Dokument ten dość precyzyjnie ustalał nowy model organizacyjny, zobowiązując dyrektorów oddziałów terenowych do opracowania programu restrukturyzacji. Wśród ustaleń szczegółowych naszkicowano także długofalowe cele reformy, którymi były sformułowanie istniejących oddziałów w dwóch kategoriach: oddziałów-producentów i nadawców programów regionalnych oraz oddziałów-producentów i nadawców programów regionalnych/centrów produkcyjnych dla pasm wspólnych i programów ogólnokrajowych. Spowodowało to zrozumiałe zaniepokojenie kierownictwa i zespołów w mniejszych oddziałach. Za sprawy związane z tworzeniem struktur i strategii regionalnej w Zarządzie TVP S.A. odpowiedzialny był Tadeusz Skoczek, związany z pozakorporacyjnymi inicjatywami regionalistycznymi. 4 lipca 2001 r. na jego wniosek omówił projekt organizacyjny nowych zasad sprzedaży bloków reklamowych i ofert sponsorskich pasm wspólnych Regionalnej Trójki służący zwiększeniu przychodów zewnętrznych i poprawie wizerunku TV Regionalnej. Poza decyzjami dotyczącymi wyodrębnienia w ramach Biura Reklamy zespołu do spraw Telewizji Regionalnej oraz tworzenia porozumień handlowych pomiędzy biurami reklamy w oddziałach terenowych, zarząd zapoznał się z prezentacją wstępnych założeń kanału informacyjnego. Pojawiły się wtedy dwie koncepcje: jedna budowania ścieżki informacyjne w formie odrębnym tematycznym o wstępnej nazwie „Aktualności” oraz budowania kanału informacyjnego w oparciu o korespondentów i sieć telewizji regionalnej. Zwolennikiem tego ostatniego rozwiązania był, oprócz Tadeusza Skoczka, inny członek zarządu Tomasz Posadzki. Sprawa Telewizji Regionalnej od tego momentu stała się jednym z najważniejszych punktów posiedzeń Zarządu TVP S.A. Przyspieszenie proponowanych rozwiązań nastąpiło w drugiej połowie 2001 roku. Fundamentalne znaczenie miał przedstawiony przez Tadeusza Skoczka i dyrektora Biura Programów Regionalnych Ryszarda Paclawskiego projekt zmiany układu ramowego TVP 3 Regionalnej omawiany na posiedzeniu zarządu 17 października 2001 r. Ten ostatni zwrócił wtedy uwagę na

Radio i telewizja. Informacja, kultura, polityka. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Katowice, 19–20 listopada 1998 roku, Katowice 2000, s. 112.

⁸ P. Bielawski, op.cit., s. 168.

cztery dezyderaty: konieczność dalszego rozwoju TVP 3 jako kanału informacyjno-kulturalnego w ramach obecnego budżetu; utrzymanie posiadanej widowni poprzez zachowanie w ramówce najchętniej oglądanych programów; uczynienie z telewizyjnej Agencji Informacyjnej głównego źródła informacji oraz wykorzystanie potencjału oddziałów terenowych TVP S.A.⁹ Nie sposób omówić wszystkich działań zarządu TVP S.A. zmierzających do trwałej zmiany profilu dotychczasowego „pasma wspólnego”. Ostatecznie 19 lutego 2002 r. zatwierdzony został Regulamin Organizacyjny Oddziału Terenowego TVP S.A. w Warszawie, w którym zawarty został *passus* sankcjonujący utworzenie nowego pasma: „w obrocie rynkowym oraz w celach marketingowych jednostka może występować pod nazwą TVP 3 Regionalna”¹⁰. Po długich i czasami nieefektywnych dyskusjach na łamach prasy branżowej czy biuletynów wewnętrznych TVP S.A. w 3 marca 2002 r. zainaugurowano działalność nowej struktury korporacji TVP 3 Regionalnej. Regionalizacja dodatkowego pasma TVP S.A. nie ograniczyła się tylko do enumeratywnie wymienionego w ustawie o radiofonii i telewizji katalogu oddziałów terenowych. Po roku 2000, a więc już w warunkach nowej ustawy o samorządzie terytorialnym i nowym podziale administracyjnym, utworzone zostały uchwałami zarządu spółki dodatkowe 4 ośrodki regionalne: w Kielcach, Olsztynie, Opolu i Zielonej Górze. Redagują i emitują one własne audycje informacyjne (Gorzów-Zielona Góra „Teleskop Lubuski”, Kielce „Panoramę Świętokrzyską”, Olsztyn „Panoramę Warmii i Mazur”, Opole „Opolski Sewis Informacyjny”). Aspiracje do posiadania własnej struktury przejawiają inne stołeczne miejscowości. Jesienią 2004 roku szeroką i dość agresywną kampanię na rzecz własnego programu informacyjnego rozpoczęły samorządowe, polityczne i medialne środowiska Torunia.

Obecnie zatem istnieje w Polsce system publicznej telewizji regionalnej oparty na funkcjonowaniu 12 oddziałów terenowych i czterech ośrodkach regionalnych. Jest to odmienna sytuacja niż w radiofonii publicznej, która także wyłoniła się jako podstruktura zlikwidowanego w 1990 roku Komitetu ds. Radia i Telewizji. Spółka akcyjna Telewizja Polska jest jednolitą instytucją posiadającą oddziały regionalne, podczas, gdy ustawodawca przewidział istnienie kilkunastu rozgłośni radiowych jako samodzielnych spółek prawa handlowego. Paradoks prawny wynikający z jednoczesnego funkcjonowania instytucji będących spółkami prawa handlowego i nakładanie na nich obowiązku wypełniania misji mediów publicznych, często niszowych, deficytowych a kosztochłonnych, winien być jak najszybciej zlikwidowany. Z uwagi na dość szeroki, obejmujący przynajmniej

⁹ T. Skoczek, *Prawne podstawy działania TVP 3 – Regionalnej*, [w:] *Małopolska. Regiony – Regionalizmy – Małe Ojczyzny V*, Kraków 2003, s. 181.

¹⁰ *Ibidem*, s. 185.

jedno województwo, zasięg jednym z podstawowych zadań telewizji regionalnej stała się konieczność zaspokojenia aspiracji wielu wspólnot lokalnych. Każdy z oddziałów posiada w swojej strukturze redakcje i stanowiska korespondentki, które zapewniają obsługę pozostałych miejscowości. Oferta repertuarowa obejmująca pasma regionalne jest urozmaicona i spełnia podstawowe kryteria jakie sprecyzowano w formacie TVP 3 Regionalnej. W ramach własnej strategii realizowane są przede wszystkim programy dla mniejszości narodowych i etnicznych (OTV Białystok – „Sami o sobie” magazyn dla mniejszości białoruskiej, ukraińskiej, litewskiej, tatarskiej, romskiej emitowany w językach narodowych, „Sąsiedzi” program publicystyczny przedstawiający aktualne problemy społeczeństwa Białorusi i mniejszości białoruskiej w Polsce; OTV Gdańsk „Rodno zemia – magazyn kaszubski” nadawany w gwarze kaszubskiej i po polsku, zawierający m.in. felietony historyczne, sylwetki osób miejscowej społeczności i lekcje języka kaszubskiego; OTV Wrocław – „Kowalski i Schmidt – dwujęzyczny program o koegzystencji Polaków i Niemców na Dolnym Śląsku i „U siebie” – reportaże m.in. o mniejszości niemieckiej na Opolszczyźnie, o politycznych losach uchodźców z Grecji czy relacje z festiwalu w Legnicy „Spotkania mniejszości narodowych i etnicznych”), programy kulturalne z popularnym redagowanym w OTV Kraków, ale przy współudziale wszystkich oddziałów terenowych magazyn „Regiony kultury” oraz audycje edukacyjne. Format TVP 3 Regionalnej jest zdecydowanie informacyjno-publicystyczny, a charakterystyczny jego element stanowi nadawany co godzinę serwis wiadomości ogólnopolskich i regionalnych – „Kurier”. Od pewnego czasu trzecią antenę wyróżniają również bezpośrednie transmisje z obrad Sejmu i Senatu, a ponadmilionową widownię przyciągnęły również realizowane live posiedzenia specjalnych komisji sejmowych wyjaśniających największe afery polityczne III Rzeczypospolitej: sprawę Rywina i PKN Orlen.

Budowa podsystemu komunikacyjnego jakim jest struktura i strategia programowa regionalnej telewizji publicznej nie jest jeszcze zakończona. Pojawiają się czasami, głównie autorstwa przedstawicieli środowisk politycznych, pomysły sprywatyzowania oddziałów lub też oddania ich sejmikom samorządowym. Dopóki ich rola nie zostanie określona w aktach normatywnych, takich jak nowa ustawa o radiofonii i telewizji – miejsce ich w medialnym pejzażu Polski będzie niejasne i krytykowane.

Jak zatem rozwiązano ten problem w systemach telewizji publicznej w wybranych krajach Europy?

WIELKA BRYTANIA

BBC (British Broadcasting Corporation) jako największa europejska korporacja radiowo-telewizyjna działa w oparciu o dwa dokumenty: Kartę Królewską (Royal Charter) – odnawialny w cyklach kilkunastoletnich przywilej na nadawanie programów radiowych i telewizyjnych na obszarze Wielkiej Brytanii oraz Licencję i porozumienie – dokument określający warunki prowadzonych przez korporację działań, przyznawany przez Ministerstwo Kultury, Mediów i Sportu¹¹. Po reorganizacji i restrukturyzacji przeprowadzonej w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych przez ówczesnego dyrektora generalnego Johna Birtha odpowiedzialność za całokształt działań spoczywa na 12-osobowej Radzie Dyrektorów, w skład której, oprócz przewodniczącego i wiceprzewodniczącego, wchodzi gubernatorzy narodowi dla Walii, Szkocji i Irlandii Północnej. Wraz z członkiem zarządu ds. Anglii tworzą oni składające się z 7 osób English National Forum, Odpowiednio do ich kompetencji zostały zorganizowane regionalne centra podległe londyńskiej centrali w: Cardiff (Walia), Glasgow (Szkocja), Belfaście (Irlandia Północna), Bristolu, Manchester i Birmingham (Anglia)¹². Największym wyprofilowanym kanałem przeznaczonym dla widzów z krajów związkowych jest Nations' Choice, podległy jednostce organizacyjnej korporacji – BBC Nation and Regions, odpowiadającej za obsługę telewizyjną i radiową trzech wspomnianych krajów oraz dziewięciu angielskich programów regionalnych¹³. Nowy dyrektor generalny BBC Greg Dyke jeszcze bardziej uprościł strukturę, wydzielając cztery dyrekcje i podporządkowując BBC Nation and Regions – BBC Broadcasting. Nie wyczerpuje to jednak oferty dla spełniania narodowych aspiracji Walijszczyków, Szkotów i Irlandczyków. Warto wspomnieć o istnieniu wyodrębnionego ze struktury programowej korporacji, kanału BBC Parliament, przekazującego, oprócz relacji posiedzeń parlamentu brytyjskiego, także transmisje z sesji parlamentów: walijskiego, szkockiego i północnoirlandzkiego.

FRANCJA

We Francji bardzo długo utrzymywał się monopol państwowy na emitowanie programów telewizyjnych. W obecnych warunkach, pod rządami ustawy z 29 lipca

¹¹ L. Słupek, *Rynek mediów w Wielkiej Brytanii. Wybrane zagadnienia*, [w:] (red.) T. Sasińska-Klas, *Media a integracja europejska*, Kraków 2004, s. 42.

¹² R. Bartoszcze, L. Słupek, *Telewizja – dobro kultury czy element rynku. Transformacja telewizji publicznych w krajach Unii Europejskiej*, Rzeszów 2001, s. 62.

¹³ J. Adamowski, *Współczesna telewizja brytyjska. Zarys tematyki*, „Studia Medioznawcze” 2002, nr 1, s. 44.

1982 r. wprowadzającej nowe prawo komunikowania audiowizualnego i ustawy z 17 stycznia 1986 roku, które wprowadziły system dualny, stacje komercyjne reprezentowane przede wszystkim przez TF 1, M6 i Canal+ notują większą oglądalność i zdobywają liczniejszą widownię niż nadawcy publiczni – France 2, France 3, Arte i La Cinquieme¹⁴. Wyprofilowana i skierowana na regiony stacja France 3, której poprzedniczką była France Region 3 (FR 3), ma format uniwersalny, dociera do 18 procent rynku a jej podstawowa widownia delimitowana jest przedziałem wiekowym między 35 a 49 rokiem życia. Składa się ona z 12 regionalnych ośrodków telewizji publicznej¹⁵.

Działania regionalne France 3 napotykać oczywiście na kontrakcję ze strony nadawców komercyjnych. W 2000 roku spółka powołana przez ponadnarodowych magnatów medialnych: Ruperta Murdocha, Silvio Berlusconi i Jean-Claude Darmonda uruchomiła odrębny program regionalny dla Bretanii TV Breizh. Założeniem ponadregionalnym było, mimo iż adresatem są mieszkańcy tej części Francji to, że korzystać z niego mogą wszyscy zainteresowani kulturą celtycką¹⁶.

NIEMCY

Niemiecka organizacja mediów publicznych obok systemu brytyjskiego uznawana jest przez medioznawców za modelową dla rozwiązań europejskich¹⁷. Mnogość publicznych programów telewizyjnych (około 50) zarówno ogólnokrajowych jak i lokalnych wynika z federacyjnej struktury państwa. Istotą funkcjonowania mediów publicznych w RFN jest ich formuła radiowo-telewizyjna. Wobec silnej konkurencji ze strony nadawców prywatnych od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia widoczna jest tendencja do łączenia poszczególnych jednostek radiowo-telewizyjnych w poszczególnych landach. W roku 1997 jako pierwsze połączyły się *Suddeutschefunk* i *Suddeutcher Rundfunk* w *Sudwestrundfunk*. W roku 1991 do istniejących już sześciu stacji radiowo-telewizyjnych: *Bayerischer Rundfunk* (Bawaria), *Hessischer Rundfunk* (Hesja), *Norddeutcher Rundfunk* (Hamburg, Dolna Saksonia, Szlezwik Holsztyn, Meklemburgia), *Westdeutscher Rundfunk* (Północna Nadrenia, Westfalia), *Radio Bremen* (Bremna) i *Sender Freies Berlin* dołączyły dwie nowe jednostki obejmujące swym zasięgiem nowe landy związkowe: *Mitteldeutscher Rundfunk* dla Saksonii, Saksonii-Anhalt i Turyngii oraz *Ostdeutscher Rundfunk* dla Brandenburgii, zaś Meklemburgia przyłączyła się do istniejącej w Hamburgu *NDR*. Przystosowanie telewizji

¹⁴ B. Golka, *System medialny Francji*, Warszawa 2001, s. 166.

¹⁵ E. Ciborska, *Marketingowe funkcje mediów*, Ciechanów 2001, s. 91.

¹⁶ *Ibidem*, s. 168.

¹⁷ B. Ociepka, M. Ratajczak, *Media i komunikowanie polityczne. Niemcy. Austria. Szwajcaria*, Wrocław 2000, s. 54.

w landach wschodnich do standardów ogólnoniemieckich nie odbywało się bez konfliktów. Działania pełnomocnika do spraw mediów R. Muhlfnzla, byłego dyrektora Telewizji i Radia Bawarskiego, prowadziły do szybkiej i całkowitej unifikacji systemu poprzez zastąpienie telewizji NRD – kanałami publicznej telewizji zachodniemieckiej¹⁸. Wśród regionalnych nadawców publicznych wchodzących w skład ARD (Zespół Roboczy Publiczno-Prawnych Ośrodków Radiowo-Telewizyjnych) największą jest powstała w 1956 roku WDR nadająca w Północnej Nadrenii-Westfalii, która w ostatnich latach dokonała znacznych zmian o charakterze programowym. Inny podmiot wchodzący w skład ARD Bayerischer Rundfunk zatrudnia ponad 1300 pracowników uzupełnianych przez kilkuset współpracujących z poszczególnymi redakcjami dziennikarzy. Subregionalny charakter BR podkreślony jest poprzez funkcjonowanie oddzielnych studiów w Norymberdze, Wurzburgu i Regensburgu. Bayerischer Rundfunk nadaje 18 godzin programu dziennie¹⁹. Większość publicznych stacji radiowo-telewizyjnych nie wytrzymuje konkurencji z nadawcami prywatnymi, którzy uczestniczą w zagospodarowaniu rynku medialnego od 1987 roku, kiedy to zaczęły obowiązywać zapisy dziewiątego wyroku telewizyjnego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego²⁰. Cechą charakterystyczną niemieckiego systemu publicznej telewizji regionalnej jest jej nadmierna polityzacja. Na czele ARD stoi Zgromadzenie Ogólne złożone z przedstawicieli wszystkich krajowych radiofonii. Do jego kompetencji należy powołanie rady i komisji telewizyjnej. Rada kierowana jest przez koordynatora programu telewizyjnego, którym jest przedstawiciel partii tworzącej rząd federalny. W radach rozgłośni krajowych zasiadają przedstawiciele wszystkich sił politycznych i społecznych działających w konkretnych landach. Powołuje ich się na zasadzie parytetu będącego odwzorowaniem podziału sił w parlamentach krajowych²¹. Z kolei zarządy rozgłośni, kontrolujące wykonanie linii programowej, zatwierdzające budżety, wybierają intendenta zatwierdzonego przez radę radiowo-telewizyjną. Intendent kieruje bezpośrednio programem²².

¹⁸ B. Ociepa, *Transformacja czy kolonizacja? Media w nowych landach zjednoczonych Niemiec*, [w:] (red.) B. Dobek-Ostrowska, *Transformacja systemów medialnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej po 1989 roku*, Wrocław 2002, s. 162.

¹⁹ A. Kneifel, *Status, struktura i funkcje telewizji regionalnej na przykładzie Polskie, Czech i Niemiec*, [w:] (red.) E. Chudziński, *Regionalizm, lokalizm, media. Materiały z konferencji (Bochnia 8–10 czerwca 2000)*, Bochnia–Warszawa 2001, s. 54.

²⁰ E. Stasiak-Jazukiewicz, *Media w niemieckim systemie politycznym*, [w:] (red.) K. A. Wojtaszyk, *Współczesne Niemcy*, Warszawa 1999, s. 55.

²¹ E. Stasiak-Jazukiewicz, *Niemcy*, [w:] J. Adamowski, B. Golka, E. Stasiak-Jazukiewicz, *Wybrane zagraniczne systemy informacji masowej*, Warszawa 1996, s. 138 i n.

²² B. Ociepa, *Dla kogo telewizja? Model publiczny w postkomunistycznej Europie Środkowej*, Wrocław 2003, s. 91.

AUSTRIA

Media publiczne są reprezentowane przez Österreichischer Rundfunk und Fernsehen (ORF). Wobec braku telewizji prywatnych jest ona monopolista na rynku komunikowania audiowizualnego. W przeciwieństwie do ARD jest ona całkowicie scentralizowana, a pierwsze próby wprowadzenia programów regionalnych w lokalnym systemie komunikowania dopiero miały miejsce w połowie lat siedemdziesiątych²³.

SZWAJCARIA

Szwajcarskie media elektroniczne adresowane do wielojęzycznego audytorium są unikatowym zjawiskiem w skali europejskiej. Istniejąca od 1931 roku Szwajcarska Organizacja Radiowo-Telewizyjna w roku 1953 rozpoczęła regularne emisje programów z Lozanny, Bazylei i Zurychu. W roku 1961 uruchomiono włoskojęzyczny oddział SRG w Ticino, a w 1963 r. program w języku retoromańskim, który w połowie lat siedemdziesiątych przekształcił się w Televisiun Romansch²⁴. Obecnie siedziba Szwajcarskiej Organizacji Radiowo-Telewizyjnej mieści się w Bernie, zaś programy powstają w ośrodkach przypisanych obszarom językowym, w ramach których redagowany jest program informacyjny dla ludności retoromańskiej. Istnienie tego oddziału dla niewielkiej grupy językowej jest przykładem poważnego traktowania komunikacji międzykulturowej przez publiczne podmioty nadawcze w Szwajcarii. Redakcja Televisiun Romansch mieści się w Chur w kantonie Graubuden i przygotowuje od poniedziałku do piątku program „Telesquard” nadawany w prime time o godz. 18.45 i niedzielny magazyn „Counrats”. W Zurychu dla niemieckojęzycznej publiczności powstają dwa programy Schweizer Fernsehen DRS, z czego drugi program nadaje pasma regionalne. Taką samą liczbę programów francuskojęzycznych przygotowuje znajdująca się w Genewie Televisiun Suisse Romande. W Lugano znajduje się redakcja dwóch programów dla Szwajcarów włoskojęzycznych – Radiotelevisione Svizzera di Lingua Italiana.

SZWECJA

Publiczna telewizja w Szwecji, mimo pojawienia się w początkach lat dziewięćdziesiątych elektronicznych mediów komercyjnych, należy do posiadających naj-

²³ Ibidem.

²⁴ M. Ratajczak, *Jak porozumiewają się Szwajcarzy? Media w wielokulturowej Szwajcarii*, Wrocław 2004, s. 98.

większą widownię krajową w Europie²⁵. Reprezentowana jest przez Sveriges Television (STV), która oferuje dwa kanały STV1 i STV2. Spory o przyszłość telewizji publicznej, a szczególnie dyskusja o konieczności wprowadzenia reklam do STV 2 lub prywatyzacji tego kanału doprowadziły do zmniejszenia budżetu nadawców publicznych. W związku z tym postulat komunikowania regionalnego nie jest w żaden sposób realizowany. Jedynym wyłomem jest nadawanie niektórych edycji wiadomości w języku fińskim. Wykorzystała to jedyna naziemna stacja komercyjna TV4, która rozbudowała swoją strukturę o 16 redakcji w różnych częściach kraju, realizując lokalne programy w przedziale 15–30 minutowym²⁶.

HOLANDIA

Tworzenie systemu dualnego z udziałem nadawców komercyjnych rozpoczęło się w Holandii, podobnie jak w innych krajach Europy, dopiero w latach dziewięćdziesiątych. Ponadto istotą całego systemu medialnego jest tzw. pilaryzacja czyli reprezentacja w programie nadawców publicznych problematyki głównych sił politycznych, religijnych i społecznych. Główne stacje komercyjne to: RTL 4, RTL 5 i Veronica. Ich operatorzy zostali zobligowani do dostarczania swym abonentom nie tylko trzech programów ogólnoholenderskich, ale także kanałów regionalnych i lokalnych w zasięgu ich działania. Telewizję publiczną reprezentują trzy programy: Nederland 1, Nederland 2 i Nederland 3. W roku 2000 zniesiono obowiązek płacenia abonamentu, a źródłami finansowania mediów publicznych są: reklamy i dofinansowanie z budżetu, co w konsekwencji, jak przewidują analitycy, doprowadzi do strukturalnej redukcji i oszczędności, które w 2007 roku dadzą 80 mln euro²⁷. W zakresie publicznego komunikowania regionalnego znajdujemy w Holandii ciekawy i rozbudowany podsystem. Oprócz trzech wspomnianych wyżej krajowych programów telewizyjnych na poziomie regionalnym funkcjonuje 13 dalszych kanałów telewizyjnych i radiowych, a stratyfikacja lokalna obejmuje dodatkowo 100 niekomercyjnych podmiotów. Istniejące w Holandii przepisy medialne precyzują ponadto wymogi programowe dla regionalnych i lokalnych nadawców publicznych. Zawartość programów misyjnych: informacyjnych, edukacyjnych i kulturalnych, skierowanych bezpośrednio do widzów poszczególnych

²⁵ M. Albinowska, *Publiczne kontra komercyjne – o rynku mediów w Szwecji*, „Aktualności Telewizyjne” 1997, nr 1.

²⁶ Ibidem.

²⁷ B. Jung, *Holandia – sytuacja mediów elektronicznych. Raport opracowany w ramach projektu Phare realizowanego w latach 2002–2004 przez KRRiT oraz francuską Dyрекcją rozwoju Mediów*, „Biuletyn Informacyjny Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji” 2004, nr 5–6.

regionów nie może zajmować mniej niż 50 procent całej oferty. W lwiej części dotyczy to komunikowania w języku fryzyjskim.

BELGIA

Belgijska radiofonia i telewizja stosuje zasadę autonomii programów nadawanych w językach: flamandzkim i frankofońskim. Istniejąca od 1953 roku telewizja publiczna aż do lat osiemdziesiątych działała w oparciu o model koegzystencji dwóch organizacji nadawczych INR dla francuskojęzycznej Walonii i NIR dla Flandrii, w której posługiwano się językiem zbliżonym do holenderskiego. Odrębność ta manifestowała się również w instytucjonalnych kontaktach INR z telewizją francuską a NIR z holenderską. W latach 1970–1993 federacyjny charakter Belgii zaowocował przekazaniem zunifikowanej od 1960 roku struktury dotychczas rozłączonych nadawców RTB-BRT w kompetencje regionów. Zasada ta była stosowana także po ponownym podzieleniu RTB-BRT (Radiodiffusion Television Belge–Belgische Radio en Televisie) na dwóch nadawców wspólnotowych – RTBF (Radio-Television Belge de la Communauté Française) i BRTN (Belgische Radio und Televisie, Nederlandse Uitzendingen – Omroep van de Vlaamse Gemeenschap), którzy bardzo mocno akcentowali problemy regionalne. Monopol RTBF w Walonii i BRTN we Flandrii został przełamany, podobnie jak w całej zachodniej Europie, dopiero w latach osiemdziesiątych.

WŁOCHY

Telewizyjny monopol państwowy gwarantowany jest odpowiednimi regulacjami prawnymi jedynie na poziomie ogólnokrajowym. Przyczyniło się to, szczególnie w dwu ostatnich dekadach, do dynamicznego rozwoju prywatnych mediów elektronicznych. Pozycja jaką zdobył i wykorzystuje premier Silvio Berlusconi, skłoniła parlament europejski do zdecydowanego stanowiska, które wyraziło się w ostrzeżeniu przed niebezpieczeństwem naruszenia wolności słowa i prawa do informacji we Włoszech. Bardziej kategoryczne sformułowania znalazły się w tzw. raporcie Booger-Quaak, w którego zapisach czytamy: „Włoski system stanowi anomalię ze względu na wyjątkowe połączenie władzy ekonomicznej, politycznej i władzy nad mediami w ręku jednego człowieka, obecnego przewodniczącego Rady Ministrów i ze względu na fakt, że rząd bezpośrednio i pośrednio ma kontrolę nad wszystkimi ogólnokrajowymi kanałami telewizyjnymi”²⁸. Podporządkowanie telewizji administracji, a właściwie partii rządzącej jest od lat rozpoznawalną ce-

²⁸ R. Constantini, *Pięć dekad włoskiej tv. – ewolucja nienaturalna*, „Zeszyty Telewizyjne” 2004, nr 5.

chę włoskiego systemu medialnego²⁹. System regionalnego powiadamiania w RAI3 podobny jest do modelu francuskiego, a wpływy polityczne w poszczególnych częściach administracyjnych są pochodną przewagi politycznej poszczególnych grupowań, z komunistami włącznie.

CZECHY

Ciekawe rozwiązanie w krajach poskomunistycznych na terenie Europy Środkowo-Wschodniej znajdujemy w Republice Czeskiej. Istniejące tam dwa studia terenowe w Ostrawie i Brnie uruchomione zostały dość wcześnie bo w 1955 i 1961 r. Obecnie codziennie oba programy regionalne nadają około dwóch godzin programu dziennie i zatrudniają prawie 600 osób. Programy pozapraskie czyli regionalne nie nadają audycji na własnych częstotliwościach, tylko wchodzą na antenę programu pierwszego i drugiego Czeskiej Telewizji. Struktura zarządzania polega na podległości dyrektorów studiów ostrawskiego i brneńskiego bezpośrednio Dyrektorowi Generalnemu Telewizji Czeskiej i od jego decyzji zależą zakres władzy i ich kompetencje. Bezpośrednia podległość służbowa Dyrektorowi Generalnemu, długoterminowe kontrakty zawierane zarówno z menadżerami jak i dziennikarzami, a przede wszystkim dość wysoka kwota budżetów oddziałów terenowych świadczą o docenianiu roli regionalnej telewizji publicznej i precyzyjnej strategii kierownictwa CT³⁰.

* * *

Ten krótki przegląd dość interesującego podsystemu komunikacji masowej, jakim jest regionalna telewizja publiczna ilustruje tezę, iż bardzo trudno stworzyć jest model, którego komponenty mogą stanowić wspólny mianownik w ramach europejskich systemów medialnych. Konwergencja między ofertą repertuarową nadawców komercyjnych i publicznych jest zjawiskiem niekorzystnym dla misyjnych postulatów, między innymi takich jak zaspakajanie potrzeb informacyjnych społeczności regionalnych i lokalnych. Przyczyną są nie tylko kłopoty ze ściąganiem abonamentu – słynne stwierdzenie Roberta Kwiatkowego „tyle misji ile abonamentu” kłóciło się nie tylko z zapisami wewnętrznymi TVP S.A. ale również z ustawą o radiofonii i telewizji – zmiana kultury komunikacyjnej, nieprecyzyjne określenie w doktrynie różnic między telewizją publiczną a telewizją państwową (której to wzorzec istniał do lat osiemdziesiątych) i presja nadawców prywatnych to najważniejsze przyczyny takiego stanu rzeczy.

²⁹ M. Magoska, *Kultura polityczna we Włoszech*, [w:] (red.) T. Sasińska-Klas i A. Hess, *Media a integracja europejska*, Kraków 2004, s. 77.

³⁰ A. Kneifel, op.cit., s. 53.